

ACTIE BOUWMAN

De **Actie Bouwman** heeft in het tweede deel van de jaren dertig vormgegeven aan de onvrede van kleine boeren uit het land van Maas en Waal. De economische crisis had in de landbouw hard toegeslagen. Na enige noodmaatregelen kwam de regering in 1933 met de Landbouwcrisiswet: een wet waarmee de overheid de productie van en handel in landbouwproducten sterker wilde reguleren. Uit onvrede met de crisiswet in het algemeen en met de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond (NCB) in het bijzonder namen enkele kleine boeren in september 1934 het initiatief tot de oprichting van de Actie voor de Kleine Boer. De beweging stond beter bekend als de Actie Bouwman, naar haar oprichter en leider Alphons Bouwman, boomkweker en passief lid van de RKSP uit Puiflijk. Op 17 december 1934 stelden de verschillende afdelingen een tien punten tellend actieprogramma op. Hierin werd aangedrongen op verbeteringen in de positie van de kleine boeren, onder meer door de als te dirigistisch beschouwde crisismaatregelen en de daarbij behorende administratieve rompslomp terug te draaien. Het waren, volgens de Actie Bouwman, immers niet de kleine boeren, maar de grootgrondbezitters, de beurspeculanten en de kunstmestsyndicaten die profiteerden van het crisisbeleid van de overheid.

De boodschap sloeg aan. De retorisch begaafde Bouwman kreeg al spoedig een redelijk grote, fanatieke aanhang onder de door de crisis hard getroffen kleine boeren in het land van Maas en Waal, noord-Limburg en in het oosten van Noord-Brabant. In de winter van 1935 telde de beweging reeds tachtig afdelingen en was Bouwman een in het zuidoosten van Nederland veelbesproken figuur geworden. In de zomer van 1935 trokken de landdagen van de Bouwman-beweging duizenden bezoekers. Eind 1935 telde de beweging 110 afdelingen en naar schatting ruim 20.000 aanhangers.

Nadat gesprekken tussen Bouwman en de katholieke boerenbonden op niets waren uitgelopen, werd de nog nauwelijks georganiseerde Bouwman-beweging in februari 1935 omgezet in de Christelijke Organisatie van Kleine Zelfstandigen (COKZ). Tevens verscheen een nieuw wekelijks verschijnende periodiek onder de naam *Wekelijksch Orgaan*.

Ofschoon de COKZ zowel protestanten als katholieken aan zich wilde binden, bestond het kader en de achterban vrijwel volledig uit rooms-katholieken. De RKSP en het episcopaat namen evenwel reeds spoedig na de oprichting van de organisatie tegenmaatregelen. De COKZ verkreeg geen kerkelijke goedkeuring van het episcopaat, terwijl de RKSP Bouwman in de winter van 1937 definitief als lid roeyerde.

Na deze aanvaringen met het geestelijk en politiek gezag meende Bouwman dat hem geen andere mogelijkheid overbleef dan zelfstandig aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 26 mei 1937 deel te nemen. De RKSP en de Actie Bouwman zouden in de maanden voor de verkiezingen beide een felle en uitgebreide campagne voeren in het land van Maas en Waal en in noord-oost-Brabant. De lijst van Bouwman behaalde uiteindelijk 21.192 stemmen (0.52%), waarvan ruim negentig procent afkomstig was uit de kieskringen Nijmegen en 's-Hertogenbosch. In plaatsen als Pannerden, Dreumel en Huissen kwam het percentage van de lijst zelfs boven de 25 procent uit.

Hoewel Bouwman te weinig stemmen had behaald voor een zetel in de Tweede Kamer, voelde de RKSP zich sterk bedreigd door de ontrouw van een deel van haar achterban. De partij ging zich dan ook intensiever bemoeien met het lot van de kleine boeren. Bouwman moest weinig hebben van de veranderde koers van de RKSP. Zijn beweging zou vanaf 1937 sterk radicaliseren: in het *Wekelijksch Orgaan* haalde Bouwman uit naar ambtenaren, het grootkapitaal en de joden, die in zijn ogen allen parasiteerden op de kleine boeren. In 1939 nam Bouwman wederom zelfstandig deel aan de Provinciale-Statieverkiezingen in Gelderland. Hoewel het stemmenaantal in vergelijking met twee jaar eerder was teruggelopen (12.524 stemmen), sleepte Bouwman dit keer wel een zetel in de wacht.

Na moeizaam verlopen fusiebesprekingen sloot de inmiddels uitgedunde COKZ zich in april 1940 aan bij het door Arnold Meijer (**Zwart Front**) gevormde Nationaal Front. Reeds in augustus 1940 werd de samenwerking door Bouwman echter weer opgezegd. Hij sloot zich in oktober 1940 aan bij de **Nationaal Socialistische Beweging** (NSB). In het laatste nummer van het *Wekelijksch Orgaan*, juni 1941, riep hij zijn volgelingen op zich aan te sluiten bij het door de NSB beheerste Agrarisch Front.